

Tema 10: LA CRISI DE LA RESTAURACIÓ. 1898-1931

INTRODUCCIÓ

El primer terç del segle XX es va caracteritzar per la crisi i desgast del sistema de la Restauració. Fins a 1923 es va mantenir la Constitució de 1876, però tots els intents de reformar el sistema des de dins van resultar fallits i el caciquisme continuava present a la major part d'Espanya.

És un període caracteritzat per fortes tensions socials (pistolisme, Setmana Tràgica, crisi de 1917, nous moviments socials (republicanisme, obrerisme, nacionalisme...).

A Catalunya es produirà la puixança del catalanisme i del republicanisme (renovat) quedant de banda els partits dinàstics. Es va crear la Mancomunitat de Catalunya, la primera institució de govern del Principat d'ençà del Decret de Nova planta.

La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va fer dissoldre tots els partits polítics, va limitar els drets individuals i va prohibir les expressions de catalanitat, per tant la Mancomunitat. El seu fracàs va arrossegar a la monarquia d'Alfons XIII.

1.-EL REFORMISME DINÀSTIC. REGENERACIONISME POLÍTIC (1902-1913).

1.1.-Fracàs del primer govern regeneracionista.

- El govern de Silvela:
  - Poques setmanes després de la pèrdua de la guerra hispanoamericana, el general **Polavieja**, va fer públic un document de caràcter regeneracionista en el qual defensava la necessitat d'aplicar a Espanya un programa de reformes entre les quals incloïa la concessió a Catalunya d'una certa descentralització administrativa. Alguns fabricants tèxtils catalans van donar suport al programa, però degut al dèficit pressupostari de l'Estat, ja que la hisenda pública estava molt endeutada a causa de la guerra, el que s'anuncià el 1899 fou una pujada dels impostos, sobretot per a la indústria i el comerç. Això portà un fort descontentament, ja que els sectors productius només veien que tenien que pagar més i a Barcelona s'inicià una campanya contra els impostos.
  - **Tancament de Caixes.** Cent vuitanta-cinc gremis van constituir la Lliga de Defensa Industrial i Comercial i van decidir no pagar els impostos. Alguns contribuents van ser embargats, i l'alcalde de Barcelona contrari als embargaments va dimitir. El moviment va donar lloc a una vaga general de comerciants que es va estendre a Sabadell, Terrassa, Mataró, Manresa i Vilafranca. Com a reacció: el govern va suspendre les garanties constitucionals i va declarar l'estat de guerra; alguns botiguers morosos eren empresonats. S'acabà pagant però les classes mitjanes urbanes van perdre la confiança en un govern que no havia portat a terme les reformes que havia promès. Al mateix temps que es produïa el tancament de caixes la patronal catalana va promoure una campanya a favor del **concert econòmic** en

el camp fiscal, com tenien les províncies basques i Navarra. El catalanisme es va començar a consolidar.

1.2.-Les reformes de Maura i Canalejas.

- Primavera de 1902 puja al tron Alfons XIII amb setze anys, moment que va coincidir amb la renovació del lideratge dels partits dinàstics: Antonio Maura al capdavant del Partido Conservador i José Canalejas al front del Partido Liberal.
- En el seu regnat podem distingir dues etapes: de 1902 a 1923 i a partir de 1923 amb la proclamació de la Dictadura de Primo de Rivera, quan es va suprimir el règim constitucional.
- Al llarg de la primera etapa, conservadors i liberals s'anaren alternant el poder però fou una etapa caracteritzada pel caciquisme, una alta abstenció, malgrat que seguia perdurant el sufragi universal masculí vigent des de 1890 i anava augmentant la intromissió del rei en el joc polític, al contrari del que havia fet la Reina Regent.
- El resultat fou governs molt inestables, i amb fortes divisions dins dels partits.
- **El Partido Conservador liderat per Antonio Maura:**
  - Aquest defensava un projecte polític on s'havia de fer la “*revolució des de dalt*”, és a dir, reformar el sistema polític per a evitar una revolució social i intentar dotar el sistema d'una nova base social, *masses neutres*, amb l'ajuda de les quals pretenia configurar un Estat fort, desbancant el poder dels cacics, i impedir que les classes populars prenguessin importància.
  - També va renovar la marina mercant i la de guerra, i va regular el dret de vaga. També va reformar la llei electoral per reduir el caciquisme i va redactar una llei d'administració local que pretenia descentralitzar municipis i províncies, però no es va arribar a aprovar.
  - També volia arribar a una entesa amb els catalanistes conservadors de la Lliga Regionalista, conscient de la força creixent del catalanisme.
  - Mesures econòmiques per reactivar la indústria i promulgar la **lleï de colonització interior** per estimular l'agricultura.
  - Els fets de la **Setmana Tràgica** juntament amb la manca d'entesa amb el Rei van forçar la seva dimissió i el lideratge del Partit Conservador va passar a **Eduardo Dato**, provocant la divisió dels conservadors en dues fraccions: els datistes o “*idonis*” i els mauristes. L'assassinat de Dato per un anarquista l'any 1921 va obrir una nova crisi en el si del Partit Conservador.
- **El Partit Liberal liderat per José Canalejas.**
  - Va aplicar un darrer assaig regeneracionista. Amb les reformes Canalejas va intentar donar resposta als problemes del país des d'un punt de vista liberal, però va topar amb els sectors més conservadors.
  - **Política exterior:** va signar tractats amb el govern francès pel repartiment de les zones d'influència al Marroc i amb el soldà del Marroc per pacificar el Rif.
  - **Política interior:**
Va prohibir l'establiment a Espanya de nous ordres religiosos (*ley del candado, de 1910*).

Va incrementar la fiscalitat de les classes més privilegiades i va suprimir els arbitris que era un impost molt impopular sobre el consum.

Va reprimir les vagues però va elaborar **lleis de caràcter social** que regulaven la jornada de treball, contractes d'aprenentatge i el treball femení.

Va establir la **Llei de Llevés**, el servei militar obligatori, en suprimir-ne els alliberaments en metàl·lic.

El 1912 va obtenir el major èxit quan el Congrés va aprovar la Llei de Mancomunitats, que permetia l'inici de l'autogovern i satisfia les demandes catalanistes.

- Amb la seva mort, en mans d'un anarquista, el 1912, el liberalisme es dividí entre els partidaris de **García Prieto, del comte de Romanones i de Santiago Alba**.

1.3.-Les forces d'oposició al règim.

L'hegemonia electoral dels partits dinàstics es veié afectada per les divisions internes d'aquests i pel creixement de les forces de l'oposició.

- **Republicanisme i lerrouisme.**

- Unió Republicana, encapçalada per Nicolàs Salmerón, era un intent d'unir les diferents forces republicanes.

Aquesta es va apropar al catalanisme, en les eleccions de 1907, i es va integrar en la coalició Solidaritat Catalana. Aquesta vinculació amb el catalanisme va ser rebutjada per un sector liderat per Vicente Blasco Ibañez a València i Alejandro Lerroux a Barcelona

- Lerroux va fundar el Partit Radical.

- **Carlisme i tradicionalisme.**

- La mort de Carles de Borbó el 1909 va convertir el seu fill Jaume de Borbó en el nou pretendent de la Corona. En el si del partit es produïren disputes i es produí una escissió del sector integrista que al llarg de la Primera Guerra Mundial es manifestà germanòfil. Velázquez Mella fundà el **Partit Catòlic Tradicionalista**.

- **Requeté**, es fundà el 1907 una organització paramilitar, nom pres dels soldats navarresos en la primera guerra carlina, que va actuar com a força de xoc contra el republicanisme i l'obrerisme.

- El 1931 carlins, integristes i tradicionalistes van aconseguir reunificar-se en un sol partit, **Comunió Tradicionalista**.

- **Les forces Obreres:**

Els socialistes i els anarquistes foren les forces predominants dins l'obrerisme en el primer terç s. XX.

- **El partit i sindicat socialista:**

Tenien la seva força a Madrid i al nord d'Espanya. El PSOE va incrementar el seu nombre d'afiliats, i el partit defensava l'acció política i aprofitar les oportunitats parlamentàries.

El seu líder **Pablo Iglesias** fou diputat com a membre de la coalició republicanosocialista.

Amb l'esclat de la Revolució Russa, sortiren partidaris de la línia bolxevic, s'escindissin del PSOE i el 1921 fundaren **El Partido Comunista de España**.

El sindicat UGT també era partidari d'aconseguir les reformes laborals i socials per via política. Entre els seus líders cal destacar **Francisco Largo Caballero**, que el 1918 va arribar al càrrec de secretari general de la UGT.

➤ **L'anarcosindicalisme:**

L'anarquisme havia tingut importància en el moviment obrer, sobretot en la vaga general de Barcelona l'any 1902, i el 1907 es fundà **Solidaritat Obrera** que en l'any 1910 impulsà la fundació de la **Confederació Nacional del Treball (CNT)**.

Aquest nou sindicat, CNT, va néixer amb l'objectiu d'escampar-se arreu d'Espanya i donar estabilitat al moviment anarquista. Es definia com a revolucionari i la seva ideologia es basava en quatre pressupòsits bàsics:

1. La independència del proletariat respecte a la burgesia i de l'Estat.
2. L'apoliticisme del moviment obrer i com a conseqüència l'abstencionisme electoral.
3. La necessitat de la unitat sindical dels treballadors i la necessitat d'enderrocar el capitalisme expropiant la propietat dels burgesos.
4. L'acció revolucionària hauria de portar a una vaga general que hauria d'acabar amb l'Estat i el capitalisme.

Els seus líders més representatius foren Salvador Seguí, Angel Pestaña i Joan Peiró.

2.-EVOLUCIÓ DEL CATALANISME.

- De 1902-1907 ascens del catalanisme cultural i polític. Topada amb l'exèrcit per un acudit publicat a la revista *el cu-cut*.
- De 1907-1914 Creació de la *Mancomunitat de Catalunya* el 1914, govern únic de les quatre diputacions provincials.
- De 1914-1918 Assemblea parlamentària a Barcelona, els catalans enfrontats amb el govern.
- De 1918-1923 augment de les reivindicacions nacionalistes, però també participació de la Lliga en els governs de concentració.

2.1.-Organitzacions polítiques.

- **La Lliga Regionalista.**
  - Al llarg de les primeres dècades del s. XX es va consolidar com a partit hegemònic a Catalunya.
  - Prat de la Riba en *La Nacionalitat catalana (1906)* reclamava el dret a l'autonomia política, però també estava disposat a participar en la política espanyola per modernitzar i descentralitzar l'Estat.
  - Un altre representat serà Francesc Cambó, portaveu dels interessos catalans a Madrid.

- Els primers anys de la Lliga Regionalista no foren fàcils a causa de l'expansió del republicanisme lerrouxista. També hi hagueren discrepàncies internes. Malgrat aconseguir èxit en les eleccions de 1901, 1903 i 1905 li foren adverses les generals i municipals sent superats per les forces republicanes.
- La conjuntura del 98 va afavorir la consolidació d'una nova generació d'intel·lectuals i activistes que defensaven un nou programa polític i la creació d'un partit que es presentés a les eleccions com estratègia per accedir a l'autonomia.
- **La Coalició Solidaritat Catalana**
  - El rebuig a la Llei de jurisdiccions va gestar un moviment patriòtic de reafirmament de la personalitat catalana i de compromís de lluita pels drets de Catalunya. Aquest fou l'origen de la Solidaritat Catalana (1906), una coalició electoral que aplegava totes les forces catalanes (carlins, republicans federals passant per la Lliga) llevat dels partits dinàstics (conservador i liberal) i dels lerrouxistes. En les eleccions de 1907, els partits de Solidaritat van presentar una candidatura conjunta i un programa comú (**Programa del Tívoli**) que defensava la derogació de la Llei de Jurisdiccions i la necessitat de que Catalunya tingués òrgans d'autogovern.
  - La coalició va obtenir un gran triomf en les eleccions provincials per a les diputacions.
  - **Crisi de la Solidaritat:** les discrepàncies entre les diferents parts que formaven la coalició solidària va portar al seu trencament. El primer punt de discòrdia fou el projecte de reforma de l'Administració local impulsat pel conservador Maura, que els de la Lliga volien negociar perquè ho veien com a primer pas cap a Madrid i l'esquerra revolucionària rebutjava per poc democràtic. Un segon punt de discòrdia va arribar l'any 1908 quan la Lliga va defensar els interessos de l'Església i es va oposar a que s'introduís a les escoles de l'Ajuntament de Barcelona la cooficialitat del català, la coeducació i la neutralitat religiosa. Els fets de la Setmana Tràgica el 1909, va acabar amb la coalició perquè la Lliga va veure en bons ulls la repressió i els republicans van criticar l'actuació governamental..
- **El catalanisme d'esquerres**
  - Els escindits de la Lliga l'any 1904, encapçalats per Lluís Domènech i Muntaner van fundar el **Centre Nacionalista Republicà** (1906). Aquest partit es definia com a nacionalista, democràtic i republicà, però la seva incidència fou minsa perquè el partit de Llerona tenia bona part del vot republicà. El seu òrgan d'expressió fou el diari *El Poble Català* i fundà nombrosos ateneus. També va promoure el sindicat **Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI)** vinculat a l'obrerisme.

- La crisi de Solidaritat Catalana va aproximar les forces d'esquerra i el
- **Pacte de St. Gervasi** suposà l'aliança de UFNR i el Partit de Lerroux, però en les eleccions de 1914 els electors de les dues forces no els havia agradat la coalició i van castigar a ambdues forces en les eleccions de 14.
La UFNR va desaparèixer l'any 1916.
El Partit de Lerroux tenia el suport de les classes mitges i proletariat, el seu discurs era anticatalanaista i anticlerical.

2.2. La setmana tràgica. Crisi social.

A començaments de segle les classes socials al camp i a les ciutats viuran en unes condicions molt precàries, el nivell de vida era dels més baixos d'Europa i amb una elevada taxa d'analfabetisme.

L'any 1900 després de les fortes represàlies contra l'anarquisme aquest estava totalment desorganitzat i entre els treballadors predominaven les **societat d'ofici** (agrupacions obreres d'un mateix ofici que practicaven un sindicalisme moderat i apolític, amb l'objectiu d'aconseguir millores laborals i salarials)

La conflictivitat social continuava, i en començar el segle els punts més conflictius eren les conques fluvials: Llobregat, Ter, Fluvià i els empresaris optaren pel **locaut** o tancament de la patronal que deixà sense feina a quinze mil treballadors, moltes societats de treballadors tancades i detinguts uns tres-cents obrers.

A Barcelona i diferents indrets d'Espanya la conflictivitat començar a esclatar i a organitzar-se en sindicats: CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria), sindicat de la Unió Federal nacionalista Republicana.

- **La setmana tràgica.**

- L'any 1906 França i Espanya es va repartir el Marroc (**Conferència d'Algeciras**). A Espanya li va correspondre el **Rif**, zona aspra i muntanyosa . Trobaren resistència amb la població bereber.
- L'any 1909, els berebers del Rif van derrotar l'exèrcit espanyol (Barranco del Lobo), amb moltes baixes. El govern va decidir enviar reforços militars constituïts bona part per **reservistes***, molts dels quals eren pares de família.

Es tenien que embarcar a Barcelona i anarquistes, socialistes i republicans lerrouxistes van impulsar un moviment d'oposició a enviar soldats i contra la guerra del Marroc.

Dilluns dia 26 de juliol de 1909 es va iniciar una vaga general. Com a resposta per part del govern hi hagueren fortes repressions disparant contra els manifestants ferint dones i nens. Com a conseqüència es desencadenar **un motí popular**, en que grups incontrolats cremaren edificis religiosos, i la vaga tb es va estendre a altres ciutats.

Es convertí en una revolta de caràcter antimilitar i anticlerical i esdevingué molt caòtica. El dijous l'exèrcit i la policia començaven a controlar la revolta i el dilluns següent tothom tornava a la feina.

- El balanç fou de 113 morts, centenars de ferits i edificis religiosos cremats. Fortes represàlies, es van tancar centres obrers, publicacions i

escoles laiques. Es produïren centenar de detencions, alguns anarquistes i republicans desterrats i cinc foren afusellats sense judici, entre els quals hi havia **Francesc Ferrer i Guàrdia**, fundador de l'Escola Moderna, que sense haver participat fou acusat d'inspirador.

- Aquesta repressió va tenir el vistiplau de la burgesia i dels partits de dretes, incloent-hi la Lliga Regionalista. Aquestes discrepàncies tant importants posaren fi a Solidaritat Catalana.
- La repressió va desprestigiar al govern i fins hi tot a la mateixa monarquia i els liberals es van sumar a la campanya contra Maura que exigia la dimissió del govern. Finalment el Rei va destituir a Maura.

2.3.-Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)

La Mancomunitat de Catalunya fou el primer òrgan administratiu català des del 1714, i la principal concessió d'autogovern aconseguida pel catalanisme fins a la creació de la Generalitat, l'any 1931.

- **Formació de la Mancomunitat:**

El procés d'obtenció d'autogovern fou llarg i difícil, els seus precedents estan en les actuacions desenvolupades pels ajuntaments i diputacions catalanes, a partir que la Lliga Regionalista va aconseguir responsabilitats en aquestes institucions.

Els polítics catalans eren conscients que la regeneració de Catalunya començava amb una millora d'infraestructures, del sistema educatiu...

El 1907 Enric Prat de la Riba, màxim dirigent de la Lliga Regionalista, va ser elegit president de la Diputació de Barcelona (Diputacions eren i són organismes de caràcter administratiu d'àmbit provincial per reforçar l'acció dels municipis). Com president i va voler impulsar la llengua, cultura catalana, creà l'Institut d'Estudis Catalans, el 1914 la Biblioteca de l' Institut es va obrir al públic amb el nom de Biblioteca de Catalunya.

L'any 1911 la Diputació de Barcelona recolzada per les altres diputacions va promoure un **projecte de Mancomunitat.**, aprovat el 1912. La **mancomunitat** no era una veritable autonomia política, no li va ser transferida cap competència tan sols era una **federació de diputacions** on Catalunya recuperava la unitat político-administrativa i disposava d'un poder regional.

Amb el suport de les altres Diputacions catalanes el projecte es va presentar a Madrid que després d'un intens procés negociador, el govern de Canalejas va acceptar la proposta. El congrés, amb una majoria liberal, va aprovar l'octubre de 1912 la **Llei de Mancomunitats**. Però l'assassinat de Canalejas va retardar el procés, fins que el govern de Eduardo Dato va promulgar el Decret a finals de 1913.

- **Constitució de la Mancomunitat.**

Es va constituir el 6 d'abril del 1914, constava d'una assemblea i una presidència que designava un consell permanent integrat per vuit membres, però només fou una **delegació de funcions** que ja tenien les diputacions, era tant sols un **ens administratiu**. El govern el podia suspendre en qualsevol moment.

La seva existència e pot dividir entre tres grans períodes:

1. Sota la presidència de Prat de la Riba entre 1914 i la seva mort el 1917.
2. Presidit per Puig i Cadafalch, que es prolongà fins al pronunciament militar b de Primo de Rivera (setembre de 1923)
3. El període més curt sota la presidència del anticatalanista Alfons Sala i Argemí fins a la desaparició de l'organisme el 1925.

- **Obra de la Mancomunitat.**

La seva obra fou difícil però va realitzar actuacions encaminades a modernitzar el país i millorar els serveis públics., ja que no va tenir pressupostos propis fins als anys 1918-1920; aquesta consistí en:

- Creació d'infraestructura de serveis públics i administratius bàsics per potenciar el desenvolupament econòmic. Pla de millora de la xarxa viària.
- El foment de la llengua, la cultura i l'educació. Creació de Biblioteques Populars, escoles d'experimentals, Estudis Normals. També es va impulsar una renovació pedagògica., que va introduir mètodes Maria Montessori, tb es va crear l' Escola Industrial, Escola del Treball , fomentant així la formació professional... Protecció i divulgació del patrimoni cultural. En l'àmbit científic es fundà l'observatori Fabra, el servei geogràfic de Catalunya, l'Acadèmia de ciències mèdiques.
- També es va endegar un **pla d'acció agrària** per millorar les formes de producció , es creen escoles i tècnics agraris.

- **Estava formada per:**

- Assemblea General, Consell Permanent o Govern i el President.
Presidents: Enric Prat de la Riba (1914-17)
Josep Puig i Cadafalch (1923)
Francesc Sala, nombrat per Primo de Rivera (1923-25)
període que estarà molt limitada la seva obra.

2.4.-Campanya per a l'autonomia des de la Mancomunitat. (1919)

- Francesc Cambó havia plantejat a les Corts la necessitat de trobar solució política a les aspiracions de Catalunya davant l'hostilitat creixent de la política centralista i des de la Mancomunitat s'impulsà que alguns ajuntament redactessin un **projecte de Bases per l'autonomia de Catalunya**. Davant del projecte a Madrid es reaccionà en contra i els diputats catalans es van retirar com a protesta.
- La Mancomunitat aleshores va encarregar la redacció d'un text de **Projecte d'Estatut d'Autonomia**, el text es va convertir en la bandera política del catalanisme.
- **Radicalització del catalanisme:** La Lliga va claudicar a Madrid i les forces d'esquerra veieren la necessitat de catalanitzar el republicanisme, després del l'anticatalanisme de Lerroux , i posar fi a l'hegemonia de la Lliga.
- Sorgirà el **Partit Republicà Català**, fundat l'any 1917 per Francesc Layret i Lluís Companys.

- El grup descontent de la Lliga va abandonar el partit i va crear **Acció Catalana, el 1922**.
- El 1922 Francesc Macià fundava l'organització **Estat Català**, amb idees independentistes. Al seu entorn es va crear una organització socialista estrictament catalana quan un grup de militants del PSOE encapçalats per Manuel Serra i Moret i Rafael Campalans van formar la **Unió Socialista de Catalunya**.

3.- PROBLEMES INTERNS.

3.1.-L' impacte de la Primera Guerra Mundial.

Espanya fou neutral al llarg de la Primera Guerra Mundial, tenia un exèrcit mal preparat i sense interessos a Europa, i la neutralitat era ben vista per la majoria de la població.

Tot i això l'opinió pública es va dividir entre **germanòfils** i **aliadòfils**. Els primers provenien de l'àmbit més conservador i els segons més progressistes.

La **neutralitat va suposar un estímul per l'economia**, demanda de productes agraris i industrials, però això va suposar un augment de preus i els beneficis no es van invertir en la millora dels sistemes de producció. S'obriren nous mercats europeus i creix la demanda de productes manufacturats. En el mercat intern els preus es disparen els preus, produint una autèntica "febre pel negoci" que provocarà:

- Baixa la capacitat adquisitiva dels obrers.
- Els salaris no pugen al mateix ritme que els preus. Moviment de protesta cada vegada més radicalitzat.

El 1917 es produí **la Revolució Russa**, que provocà un fort impacte en la societat europea: pels obrers era el camí que calia seguir, entre els burgesos suscitava desconfiança.

Amb la fi de la Primera Guerra Mundial es reconegueren nous estats a Europa i a Catalunya tingué lloc un campanya autonomista i alguns nacionalistes reclamaren la independència (Estat Català)

3.2.-La Crisi de 1917.

- Entre les classes socials es produí un descontentament per la pujada dels preus. Els sindicats CNT i UGT van començar a impulsar mobilitzacions i es va convocar la **primera vaga general** a tot Espanya contra la carestia de vida, el desembre de 1916. La participació va resultar un èxit. Pànic entre els sectors moderats de la burgesia industrial.
- En el context d'una situació social inestable i un govern feble, alguns sectors de l'oficialitat militar també demanaren millores.
- El 1917 confluïren tres revoltes simultànies que afectaren l'estabilitat política del sistema: **l'obrera, la militar i la política**.

- **Obrera:**1917 una nova vaga general en defensa dels llocs de treball i salaris dels obrers.
On va tenir més incidència fou a Catalunya i Madrid; i les principals zones industrials i mineres quedaren aïllades per efecte dels vaguistes. El Govern ordenà repressió militar.
- **Militar:** a les casernes mal ambient degut a la política de nomenaments, que era arbitrària i que afavoria els militars anomenats africanistes (van al Marroc). Eren els militars que promocionaven per mèrits de guerra enfront dels oficials que ho fan per antiguitat.
El 1916 es va constituir una mena de sindicat anomenat **Juntas Militars de Defensa**, que posava de manifest l'autonomia de l'exèrcit respecte al poder civil i el desig de major protagonisme dels militars en el país que denunciaven les dificultats econòmiques del cos i demanen més transparència i professionalitat de l'exèrcit.
- **Política:** el 1916 el govern estava en mans d'un gabinet liberal presidit per **Romanones** que decidí clausurar les Corts davant l'acusació de corrupció política.
El 1917 **Dato** va tornar a ser cap de govern i declarà **l'Estat d'Excepció** malgrat que una representació de diputats demanessin la reobertura de la cambra.
Es mantenen les vies de reivindicacions regionalistes d'una major autonomia. La insatisfacció política dels homes de la Lliga Regionalista amb Francesc Cambó al capdavant, es converteix en un moviment reivindicatiu d'una força insospitada i es va celebrar a Barcelona una **Assemblea de Parlamentaris catalans** (5 de juliol del 1917) que va exigir la formació d'un govern provisional que convoqués unes corts constituents per reformar el sistema polític i descentralitzar l'Estat. Volia acabar amb el sistema de torn de partits dinàstics i iniciar una regeneració per via monàrquica en canvi les forces d'esquerra pretenien fer una revolució contra l'Estat oligàrquic.
L'Assemblea va convocar una reunió de tots els diputats i senadors espanyols, però de 760 citats només assistiren 70, i la reunió fou dissolta per la guàrdia civil. Aquest moviment parlamentari va desaparèixer sense aconseguir cap reforma. No tingué suport de les forces monàrquiques i també hi hagué discrepàncies entre els catalanistes conservadors i els grups d'esquerra. Hi havia por a una revolució social intentada amb la vaga general d'agost

3.3.-Vaga general revolucionària.

- El 1917 els sindicats CNT i UGT van signat un manifest conjunt per instar al govern a intervenir per aturar la puja dels preus i al més d'agost arran d'un conflicte ferroviari a València, la UGT va fer una crida a la vaga general que es va estendre per tot el país i va adquirir un caràcter polític perquè les forces obreres reclamaven:
  - la fi de la monarquia
  - la formació d'un govern provisional que convoqués corts constituents
  - el pas a una república.

- La vaga va tenir una incidència molt desigual, perquè no va comptar amb el suport del camp i només va tenir incidència a Madrid, Barcelona, País Basc i Astúries, on es va paraitzar la vida ciutadana. Com a resposta el govern va declarar la **lleï marcial** (es suspeneu les llibertats individuals, toc de queda, no dret de reunió...) i al cap de tres dies va enviar l'exèrcit per sufocar els aldarulls. El balanç fou de més de setanta morts, dos centenars ferits i dos mil detinguts, entre ells els membres del comitè de Madrid format per Largo Caballero i Julian Besteiro. La vaga va fracassar però va radicalitzar l'oposició obrera i la contundència de la repressió va afeblir encara més el règim.

4.-DESCOMPOSICIÓ DEL SISTEMA CANOVISTA.

El sistema polític de la Restauració havia donat proves de la seva incapacitat per a regenerar-se des de dintre, i tampoc permetia cap via o solució que l'ajudés a sortir d'aquella situació d'esgotament.

Després de la Crisi de 1917 ja res seria igual:

- ✓ Els partits dinàstics seguien tenint crisis internes i lluites pel lideratge i aquest fet generava una inestabilitat política permanent.
- ✓ Al llarg d'aquest període es succeeixen dotze partits diferents.
- ✓ El rei participa de la vida política més del que hauria.

4.1.-Gran conflictivitat social o guerra social.

- La Primera Guerra Mundial havia portat un fort creixement del moviment sindical : va créixer el sindicat UGT que es va polititzar molt degut a l'estreta relació que tenia amb el PSOE, però serà la CNT, sindicat anarcosindicalista, el quin va augmentar més el nombre d'afiliats.
- La CNT degut al seu creixement va veure la necessitat de reorganitzar-se (Congrés de Sants, juny 1918) i va substituir la fragmentació de l'organització sindical en oficis per l'enquadrament dels treballadors d'una mateixa empresa en un únic sindicat d'indústria (sindicat únic). El portaveu sindical va ser *Solidaritat Obrera*, de gran influència en el món obrer català fins a la Guerra Civil.
- Al Final de la Primera Guerra Mundial es produí una onada de crispació social a tot Europa que va espantar a les classes burgeses; i encara més davant el triomf de la revolució bolxevic de 1917. A Catalunya la situació no fou diferent i la por burgesa es va concretar amb la creació de la **Federació Patronal de Barcelona** 1919, que preconitzava l'enfrontament violent amb els obrers.
- **La vaga** de la companyia elèctrica de Barcelona **La Canadenca** (antecessora de FECSA). Aquest conflicte va estendre el conflicte a altres sectors i va aconseguir deixar la ciutat paraitzada i sense premsa. Fou la primera vaga guanyada pel moviment obrer i tingué els següents efectes:
  - Una repressió molt forta i els patrons van col·laborar amb les autoritats i l'exèrcit. Però la mobilització obrera va forçar-los sovint al pacte, i va deixar la sensació generalitzada de crispació i manca d'autoritat.

- La patronal catalana, en veure que la situació no estava controlada, va armar grups de pistolers(matons a sou) per atemorir el sindicalisme. La facció més radical de la CNT va fer el mateix i va armar a un “*pistolisme roig*” per encarar-se al “*pistolisme blanc*” de la patronal. Entre 1918 i 1920 a Barcelona es produí morts i destruccions entre obrers i patronal, hi hagueren uns 500 atemptats de tots el bàndols i és quan es parla de **guerra social**.
- La patronal també va optar pel *lockout* (tancament patronal d’una fàbrica)
- Al camp andalús també hi hagué onades de violència i conflictivitat social, els aixecaments anarquistes eren constants, una de les principals causes és la crisi que està immersa Europa després de la Gran Guerra i de la carestia dels aliments bàsics.

4.2.-Crisi política: governs de **concentració nacional**.

- Després de la Gran Guerra forta inestabilitat política degut a la combinació de la pressió catalanista amb la militar, la parlamentària i la social. A partir de 1918, la recessió econòmica va acabar de crear la necessitat de solucions d’emergència per neutralitzar el perill.
  - La primera solució va ser buscar un govern que reunís tots el líders polítics sota la presidència del liberal García Prieto. L’experiència va fracassar i es va recórrer al prestigi del conservador Maura per formar un govern que col.laboressin els conservadors, liberals i, fins i tot els regionalistes de la Lliga (Cambó hi ocupà el ministeri de Foment i, més tard, el d’ Hisenda).
Aquest govern fou anomenat de *concentració nacional* (març de 1918) va elaborar un programa basat en quatre punts:
    1. La modernització parlamentària del país.
    2. La solució del conflicte militar per poder tornar a la normalitat civil i política.
    3. Una àmplia amnistia per apaivagar la conflictivitat social.
    4. L’aprovació del pressupost que fes possible la modernització del país, especialment el de l’aparell de l’Estat.
- La inestabilitat tornà a reaparèixer entre 1919 i 1922, Maura va assajar diferents combinacions de ministeris en un parell de governs més. A partir del març del 22 fins al cop d’Estat de Primo de Rivera els liberals encapçalats pel liberal García Prieto van intentar sense èxit altres formes de concentració per fer front a la crisi i a la inestabilitat del país. Bona part d’aquesta inestabilitat provenia del fet que la major part dels polítics de la Restauració defensaven interessos caciquistes i econòmics a vegades incompatibles entre si.

4.3.-El desastre d’ Annual i les seves conseqüències.

- Un altre factor de desestabilització fou altra vegada la qüestió colonial. La intervenció espanyola a la zona del Marroc no va parar de créixer, ja que en acabar la Primera Guerra Mundial França accelera l’ocupació militar i fa saber a Espanya que si no ocupa la seva zona ho farà ella. Això va suposar un

daltabaix en el pressupost de l'Estat . L'any 1919, l'exèrcit espanyol estava format per 250.000 homes, i les despeses en armament i aprovisionament dels destacaments al nord d'Àfrica eren molt grans.

- Per altra banda la guerra amb el Marroc seguia essent molt impopular i era un argument de primer ordre en la lluita política espanyola.
- El 1921 l' intervencionisme d'Alfons XIII va donar ales a una part de l'exèrcit colonial, buscant un èxit militar que contribuís a sanejar la Hisenda i consolidar el sistema polític.

De forma precipitada fan els preparatius per concloure la conquesta i deixen molts punts sense protecció i va propiciar la contraofensiva de les tropes marroquines que liderava **Abd el-Krim** que coneixien perfectament el terreny . L'atac es va produir a la zona d' **Annual** (juliol de 1921), i el resultat va ser de més de 9000 soldats espanyols morts, uns tretze mil finalment, a més les tropes supervivents van fugir a la desbandada i es van refugiar a Melilla (en mans d'Espanya des del 1915); així van provocar una pèrdua territorial que va tornar a situar la frontera on era el 1909.

El desastre d'Annual va tenir repercussions polítiques immediates. El ministre de Guerra, el general Picasso, va haver de formar una comissió de responsabilitats que va acabar de precipitar la crisi política, militar i de la mateixa monarquia. L'exèrcit va escindir-se entre intervencionistes i abandonistes, i la crisi interna va obrir pas a un sector convençut que el país només podia ser "*salvat*" per una intervenció militar. **El cop d'Estat de Primo de Rivera.**

DEFINICIONS

- **Reformisme dinàstic:** sèrie de reformes regeneracionistes portades a terme pels governs dinàstics (conservadors i liberals) "des de dalt", al marge de les classes populars. La falta de base social o suports polítics provocarà el fracàs d'aquest reformisme a donar resposta a les necessitats del país.
- **Pistolerisme:** fenomen consistent en els enfrontaments armats entre el sindicats i la patronal. Va ser especialment intens a Barcelona entre el 1916 i el 1923.
- **Setmana tràgica:** revolta popular contra la guerra del Marroc que va tenir lloc a Barcelona el 1909. Va derivar en una mobilització anticlerical, que es va concentrar en la crema de convents. Va acabar amb l'estat de guerra i una dura repressió per part del govern Maura.
- **Llei de fugues:** Disposició instaurada pel govern civil de Barcelona, el general Martínez Anido. Segons aquesta llei, la policia podia disparar als detinguts si aquests intentaven fugar-se, amb la qual cosa es pretenia intimidar el moviment reivindicatiu obrer.
- **Lockout:** nom que rebia el tancaments de les empreses per part dels mateixos empresaris. Amb això, la patronal tenia l' instrument de pressió sobre els vaguistes per obligar-los a renunciar al cessament del treball.
- **Lerrouxisme:** corrent polític liderat per Alejandro Lerroux, líder republicà radical que preconitzava un populisme demagògic anticlerical i també anticatalanista. Va comptar amb els sectors més populars, entre les que tenia una gran influència.
- **Llei de jurisdiccions:** llei aprovada el 1906, consistia en posar sota jurisdicció militar tots els cassos d'ofenses contra l'exèrcit o la unitat d'Espanya. Es va aprovar com a conseqüència d' l'acudit contra l'exèrcit i a favor del catalanisme publicat a la revista el *Cu.cu!* l'any 1905.

- **Solidaritat Catalana:** Coalició electoral formada el 1906 i composta per totes les forces polítiques catalanistes, des de la Lliga Regionalista fins als republicans federals i carlins. Va ser creada arran de l'aprovació de la Llei de jurisdiccions i per demanar la seva derogació.
- **Assemblea Parlamentària:** assemblea celebrada a Barcelona el 1917, organitzada per la Lliga Regionalista. Demanava la formació d'un govern provisional encarregat de la reforma del sistema polític i la descentralització de l'Estat, que accedís a la concessió de l'autonomia política a Catalunya.

